

СТАНОВИЩЕ

на доцент д.и.н. Тамара Стоилова

за дисертацията на Михаил Ивайлов Симов

РУСКОТО РАЗУЗНАВАНЕ И ИНФОРМАЦИОННИТЕ МРЕЖИ НА РУСИЯ НА БАЛКАНИТЕ, 1856-1878 г.

представена за придобиване на образователната и научна степен „доктор“

по професионално направление 2.2. История и археология

Михаил Симов представя добре обмислен като проблематика и структура труд, разделен на шест части. Уводът залага основата за цялостното изложение и включва отговор на въпросите за актуалността на темата и целите на дисертацията. Авторът представя аналитично и с обобщения целите, задачите, функциите, значението на разузнавателната дейност като доказва нейната необходимост и определя ролята ѝ в историческия процес.

Изследването е разработено на основата на богат изворов материал. Основен източник са няколко фонда от РГВИА, БИА-НБКМ, ЦДА-КМФ, както и публикувани документи от различен характер, включително документални ресурси от Интернет. Специално трябва да подчертая анализа, който Михаил Симов прави на съдържанието на използваните извори, представя тяхното значение при оформяне на политическите и стратегическите цели на Петербург и при поставянето на конкретните задачи както на специалните разузнавателни мисии, така и на руските консули в пределите на Османската империя. Интерес представляват изводите за характера на събираните данни и на картографските материали.

Историографският преглед е обвързан с конкретната тема и интереса към нея, но и с обяснения за закъснялото ѝ проучване, които най-общо се фокусират върху характера ѝ и политико-идеологическата ѝ значимост.

Михаил Симов ясно поставя целите на дисертацията, имайки предвид, разбира се, слабата проученост на изследвания проблем. Три са основните въпроси, на които той търси отговор: организационни и кадрови аспекти на руското разузнаване на Балканите; обекти на разузнавателната дейност, поставени в контекста на мисията и задачите, които Русия преследва на Балканите, откъдето идва и необходимостта да бъде представена дейността на централните ръководни органи; връзките между информация, политика и военна стратегия.

Хронологическият подход при структурирането на дисертацията е обоснован с обвързаността на изследваните аспекти от историята на руското разузнаване на Балканите. При това вътрешното структуриране на всяка от основните части е подчинено на проблемния подход. Основните проблеми изследвани в дисертацията са представени в три периода: от края на Кримската война 1856 г. до Източната криза 1875-1878 г., когато за Петербург е било важно да запази влиянието си в Югоизточна Европа; от есента на 1876 г. до началото на руско-турската война 1877 г., когато Русия започва непосредствена подготовка за война; руско-турската война 1877-1878 г. и ролята на разузнаването по време на активните военни действия.

Преди да пристъпи към основния обект на своето изследване, Михаил Симов отделя място на „Разузнаването в епохата на Новото време“. Като цяло тази част е интересна и като самостоятелен изследователски проблем, но е изключително необходима за разкриване на основните промени в характера, целите и задачите, формите и крайния продукт на руската разузнавателна дейност в разглеждания период. Материалите са задълбочено изследвани и анализирани, изводите са добре обосновани. Теоретичната основа от тази част, подходящо

използвана в конкретиката, е позволила на докторанта да предложи ясна картина на руското разузнаване до средата на XIX век и да пристъпи към същинската част на изследването.

Четири параграфа на „Руското разузнаване на Балканите в двете десетилетия след Кримската война“ отразяват зависимостта на политиката от разузнаването, организирано в различни форми, които позволяват всестранно събиране на информация. Представените конкретни действия илюстрират начина, по който се изпълняват задачите за да бъдат постигнати целите. В разузнаването през този период активно се включват консулствата, чийто брой се увеличава. От юни 1856 г. в дипломатическите представителства на Петербург в Париж, Лондон, Виена и Константинопол са изпратени военни агенти. В различни части на Балканите, с разузнавателна цел са командирани професионални военни разузнавачи, чиято основна цел е проучване на терена в топографско и географско отношение, събиране на данни от различен характер.

Проблемите в тази част, както и в дисертацията като цяло, са изследвани внимателно и с подчертан интерес към документалните материали. Дисертацията има множество положителни качества, но специално искам да отбележа непрекъснатото надграждане на изследваните проблеми и оформянето им в единно цяло. При това всеки елемент има самостоятелно значение, отразявано в анализа и обобщенията на автора. Изследването на военно-топографските проучвания през 60-70-те години например илюстрират начина, по който авторът включва поредица от факти, които анализира, за да направи обобщени изводи. Ще отбележа и един малко страничен, но интересен според мен факт, показателен за обвързаността на проблемите в руската политика. Става дума за информацията, която руското разузнаване в Османската империя събира за полската емиграция на нейна територия. Михаил Симов няма за цел да разработва този елемент, но очевидно разбира неговото значение и го включва в текста като важна подробност.

Всяка основна част/глава завършва с обобщение, което е обвързано с преход към проблемите, разгледани в следващата. В края на четвърта част например авторът обобщава дейността на различните централни ведомства и техните структури по места, като насочва вниманието към „нарастващата разузнавателна активност“ предвид бързо назряващия конфликт между двете империи, на която е посветена пета част: „Руското разузнаване в навечерието на конфликта с Високата порта, 1876-1877 г.“

Конкретната цел на изследването – военното разузнаване, е изведено като специална дейност в усложнената обстановка на Балканите, резултат от Източната криза в средата на 70-те години. Необходимостта от достоверна и навременна информация, наложена от ускорената подготовка за война, поставя бързи и сложни задачи пред разузнаването. Михаил Симов спира вниманието си върху дейността на Генералния щаб и на Военно-научния комитет по подготвянето на военно-оперативни карти, брошури, маршрутни описания, справочници, като подчертава, че повишен разузнавателен интерес има към районите, в които руските стратегически планове предвиждат да се развият бойните действия.

Дейността по събиране на сведения от консулите е обвързана с дипломатическите опити за решаване на Източната криза. Представена е агентурната мрежа на консулствата. Много са конкретните примери за консулски донесения, до които в предвоенния период пряк достъп получават Главното военно командване в Петербург и Щабът на действащата армия. В дисертацията подробно и със съответните анализ и изводи е изследван проблемът за нарасналата необходимост от конкретна информация, още повече след като секва притокът на сведения от консулите, изтеглени след обявяването на войната. Проследено е изграждането

на тайните разузнавателни мрежи в границите на Османската империя, обвързано с интересни и важни подробности за дейността на специално изпратените на Балканите професионални разузнавачи и за техните помощници, организирани на място.

Михаил Симов обръща внимание и на трудностите при осъществяването на разузнаването – недостатъчното финансиране, намирането на информатори, липсата на куриери – важни причини за забавеното доставяне и за липсата на непрекъснат поток на информация. Но, след подробен анализ на документите от РГВИА, отчитайки всички плюсове и минуси на съдържащите се в тях данни за разузнавателната дейност, авторът прави извод за „доста по-активна и резултатна“ разузнавателна подготовка на Русия за войната от 1877-1878 г. в сравнение с предходните военни конфликти с Османската империя.

Следващата част, посветена на разузнаването по време на войната, е разделена на два периода: преди и след преминаването на Дунав от руската армия. И тук изложението е логично построено, с конкретни примери, подложени на анализ факти и извод за добрите резултати в разузнавателната дейност в първите два месеца след обявяването на войната като резултат от предварително създадени контакти на юг от Дунав. Интерес представляват примерите за българското участие, което е активно преди и след преминаването на руската армия на българска територия. Михаил Симов не пропуска да отбележи и информацията, която постъпва от руските консули в съседните на Османската империя държави, както и причината за липсата на агентурни връзки в Константинопол след като посланикът го напуска.

Трябва да отбележа, че авторът обвързва всички действия на разузнаването с цялостното развитие на войната. Посочва и недостига на разузнавателни сведения, и грешното им разчитане, както и доброто турско разузнаване в определени случаи, все причини, които оказват влияние върху хода на войната. Макар постепенното стабилизиране на разузнаването да е обвързано с ролята на местното население, авторът смята, че не са използвани всички възможности то да бъде включено в цялостната организация на разузнавателната дейност.

В заключение Михаил Симов определя разузнавателната дейност на Русия на Балканите като не особено активна, въпреки безспорното им значение като важен стратегически регион. Сведенията идват главно по дипломатически канали, докато „в полето на тайното агентурно разузнаване“ има видимо изоставане, „което може да се постави сред причините за неудачите на руската армия по време на войната“. Не мога да не отбележа и основателния въпрос на автора дали уроците за необходимостта от своевременно организирана и ефективна разузнавателна дейност са научени от главното руско командване. Отговорът е в примера с руско-японската война.

Дисертацията съдържа библиография и приложения. Авторефератът представя достатъчно пълно разработените в дисертацията проблеми.

Михаил Симов има шест сериозни публикации по темата. Макар че те обхващат целия материал, не би било излишно дисертацията да бъде подготвена за печат. Приложенията биха могли да се обогатят с подходящи текстове и илюстрации.

Без колебание ще гласувам положително и предлагам на научното жури да присъди на Михаил Симов образователната и научна степен „доктор“.

9 март 2017, София